

Selâmet ve Sebîlürreşâd Dergileri Bağlamında Sünnî-Şîî Yakınlaşmasının (Takrîbü'l-Mezâhib) Türk Basınına Yansımaları

Süleyman Çam

[0000-0002-4588-8491 | suleymancam@osmaniye.edu.tr](mailto:suleymancam@osmaniye.edu.tr)

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam ve İtikadi Mezhepler Anabilim Dalı, Osmaniye, Türkiye

ROR ID: [03h8sa373](https://orcid.org/03h8sa373)

Öz

Takrîbü'l-Mezâhib başta Ehl-i Sünnet ve Şîa olmak üzere, İslam mezhepleri arasındaki problemleri asgari düzeye indirmek, İslam dünyasında birlik ve beraberliği sağlamak amacıyla ortaya atılmış bir fikirdir. Özellikle XX. yüzyıl başlarında Osmanlı ve İran'ın zayıflamasıyla birlikte bu çabalar hız kazanmıştır. Mezhepleri birbirine yaklaştırmak amacıyla 1940'lı yılların sonuna doğru Mısır'da Dâru't-Takrîb Beyne'l-Mezâhibi'l-İslamiyye adında bir cemiyet kurulmuştur. Böylece dağılan İslam dünyasını bir araya getirme ve Müslümanlar arasındaki ihtilafları çözüme kavuşturma ümidi ortaya çıkmıştır. Cemiyeti oluşturanlar arasında Sünnî ve Şîî dünyadan önemli bazı âlimler bulunmuştur. Söz konusu cemiyetin temel hedefi ise öncelikli olarak ihtilaflı konuları geri planda tutarak mezheplerin ittifak ettiği meseleleri ön plana çıkarmak, İslam'ın genel prensipleri üzerinde odaklanarak Müslümanlar arasındaki sevgi ve dayanışmayı güçlendirmektir. Şîî kesimin öncülük ettiği bu cemiyete, bir kısmı Ezher şeyhi olmak üzere Sünnî dünyadan birçok âlim destek vermiştir. Müslümanları bir araya getirmek ve aralarındaki ihtilafları çözmek adına ümit kaynağı olarak görülen bu çaba birçok İslam ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de bazı dergi ve yazarlar tarafından desteklenmiştir. Türkiye'de yayın yapan İslamcı dergilerden *Selâmet ve Sebîlürreşâd*, bu destekte ön plana çıkmıştır. Söz konusu dergilerde Ömer Rıza Doğrul (ö. 1952) ve Mehmet Raif Ogan (ö. 1976) gibi yazarlar da Dâru't-Takrîb'in çabalarına yayımladıkları makalelerle katkı sağlamışlardır. *Selâmet* dergisi, İslam dünyasına dair geniş kapsamlı haberler ve makaleler sunarak, okuyucularının evrensel bir bakış açısı kazanmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca İslam birliği düşüncesini desteklemiş ve bu doğrultuda Türkiye başta olmak üzere İslam dünyasındaki Müslümanların siyasi ve kültürel konularına odaklanmış birçok yazı yayımlamıştır. Derginin sahibi ve aynı zamanda başyazarı olan Ömer Rıza Doğrul, özellikle "İslam Birliği Cereyanı Bütün İslam Âlemini Kapladı" başlıklı yazısıyla İslam dünyasında birlik ve kardeşlik duygusunun güçlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre İslam âlemi, asırlardır özlemine duyduğu birlik ve beraberliği yeniden yakalama yolundadır. Mezhepler arasındaki ayrılıkların giderilmesi, Müslümanların bir araya gelmesi ve ortak tehlikelere karşı birlikte hareket edilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. *Selâmet* dergisi aynı zamanda Dâru't-Takrîb cemiyetinin faaliyetlerini de yakından takip etmiş ve desteklemiştir. Bu cemiyet, farklı mezheplere mensup Müslümanları bir araya getirerek İslam birliğini sağlamayı amaçlamıştır. Özellikle cemiyetin kurucusu Muhammed Takî el-Kummî'nin (ö. 1990) ve diğer ilim adamlarının bu çabalarını dergi geniş bir şekilde okuyucularına aktarmıştır. *Selâmet* dergisi, İslam mezhepleri arasındaki yakınlaşma çabalarını destekleyen ve bu doğrultuda birçok makale yayımlayan bir platform olmuştur. Takrîbü'l-Mezâhib cemiyetinin faaliyetlerini ve İslam birliği için atılan adımları kamuoyuna duyurarak bu yöndeki çabaları cesaretlendirmiştir. *Sebîlürreşâd* dergisi ise genellikle İslam dünyasında bir araya gelen Müslüman cemiyetlere, İslam birliği düşüncesi ve İslam ülkeleri konularına odaklanmış, kültürel ve siyasi konuları ele almıştır. Özellikle İslam mezhepleri arasındaki ayrılık ve birleşmeler üzerine yapılan tartışmalar dergide sıkça ele alınmıştır. Derginin yazarı olan Mehmet Raif Ogan ise makalelerinde mezheplerin birbirine yaklaştırılması gerektiğini savunmuş, ancak bu sürecin zorluklarına da işaret etmiştir. Örneğin, Sünnî ve Şîî mezhepler arasındaki farklılıkların sadece hilâfetle sınırlı olmadığını ve fihki usullerde de önemli ayrılıklar bulunduğunu vurgulamıştır. Bu çalışmada, Takrîbü'l-Mezâhib düşüncesinin önemi ortaya konmaya çalışılmış, *Selâmet* ve *Sebîlürreşâd* dergileri bağlamında Türk basınındaki yansımaları ele alınmıştır.

Çalışmanın sonucunda, Dâru't-Takrîb çabalarının Türkiye'de de yankı bulduğu; bu çabanın *Selâmet* ve *Sebîlürreşâd* gibi dergilerin söz konusu yazarları vasıtasıyla Türk kamuoyuna duyurulduğu görülmüştür. Ancak, tarihsel, kültürel ve doktrinel farklılıklar nedeniyle bu çabaların istenilen düzeyde başarıya ulaşamadığı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

İslam Mezhepleri, Dâru't-Takrîb, Sünnî, Şîî, İslam Birliği

Atıf Bilgisi

Çam, Süleyman. "Selâmet ve Sebîlürreşâd Dergileri Bağlamında Sünnî-Şîî Yakınlaşmasının (Takrîbü'l-Mezâhib) Türk Basınına Yansımaları". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (Eylül 2024), 1071-1091. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.1478858>

Geliş Tarihi	05.05.2024
Kabul Tarihi	07.07.2024
Yayın Tarihi	15.09.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	ethicilahiyat@ogu.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Reflections of the Sunni-Shiite Rapprochement (Taqrib al-Madhahib) on the Turkish Press in the Context of Selamet and Sebilurreşad Magazines

Süleyman Çam

0000-0002-4588-8491 | suleymancam@osmaniye.edu.tr

Osmaniye Korkut Ata University, Faculty of Theology, Department of Kalam and Theological Sects, Osmaniye, Türkiye
ROR ID: [03h8sa373](https://orcid.org/03h8sa373)

Abstract

Taqrib al-madhahib is an idea put forth to minimize the problems between Islamic sects, particularly Ahl al-Sunnah and Shiite, and to foster unity and solidarity within the Islamic world. Especially at the beginning of the 20th century, as the Ottoman Empire and Iran weakened, these efforts gained momentum. Towards the end of the 1940s, a society called Dar al-Taqrib Bayn al-Madhahib al-Islamiyya was established in Egypt with the aim of bringing the sects closer together. Thus, hope emerged to unite the fragmented Islamic world and resolve disputes among Muslims. The society included significant scholars from both Sunni and Shia backgrounds. Its primary goal was to prioritize issues of consensus among sects, set aside contentious matters, and focus on the general principles of Islam to strengthen love and solidarity among Muslims. The Shia-led society received support from many Sunni scholars, including some from Al-Azhar. This effort was seen as a source of hope to bring Muslims together and resolve their differences, and it was supported by magazines and writers in Türkiye as well as in many other Islamic countries. Islamic magazines in Türkiye, such as Selamet and Sebilurreshad, prominently featured this support. In those magazines, writers like Omar Rıza Dogrul (d. 1952) and Mehmet Raif Ogan (d. 1976) contributed to Dar al-Taqrib's efforts through their published articles. Selamet magazine provided extensive coverage and articles on the Islamic world, helping its readers gain a universal perspective. It also supported the idea of Islamic unity and published numerous articles focusing on political and cultural issues facing Muslims in Türkiye and beyond the Islamic world. Omar Rıza Dogrul, the owner and chief editor of the magazine, emphasized the necessity of strengthening the sense of unity and brotherhood in the Islamic world, particularly in his article titled "The Current of Islamic Unity Has Embraced the Entire Islamic World". According to him, the Islamic world is on the path to reclaiming the unity and solidarity it has yearned for centuries. He underscored the importance of resolving divisions among sects, bringing Muslims together, and collectively addressing common challenges. Selamet magazine also closely followed and supported the activities of Dar al-Taqrib society. This society aimed to achieve Islamic unity by bringing together Muslims from different sects. The magazine extensively covered and communicated to its readers the efforts of the society's founder, Muhammad Takī al-Kummi (d. 1990), and other scholars in this regard. Selamet magazine thus served as a platform that supported efforts for closer relations between Islamic sects, publishing numerous articles on this topic. Mehmet Raif Ogan, who was a writer for the magazine, argued in his articles for the need to bring Islamic sects closer together while also highlighting the challenges of this process. For instance, he emphasized that the differences between Sunnite and Shiite sects extended beyond issues like the caliphate to significant discrepancies in jurisprudential principles. In this study, the importance of the Taqrib al-madhahib concept has been discussed, focusing on its reflections in the Turkish press through magazines like Selamet and Sebilurreşad. The study revealed that the Dar al-Taqrib's efforts resonated in Türkiye, as the aforementioned writers publicized these efforts through magazines like Selamet and Sebilurreşad. However, due to historical,

cultural, and doctrinal differences, it has been understood that these efforts did not achieve the desired level of success.

Keywords

Islamic Sects, Dar al-Taqrîb, Sunnite, Shiite, The Unity of Islam

Citation:

Çam, Süleyman. "Reflections of the Sunni-Shiite Rapprochement (Taqrîb al-Madhahib) on the Turkish Press in the Context of Selamet and Sebilürreşâd Magazines". *Journal of Eskişehir Osmangazi University Faculty of Theology* 11/2 (September 2024), 1071-1091. <https://doi.org/10.51702/esoguifd.1478858>

Date of Submission	05.05.2024
Date of Acceptance	07.07.2024
Date of Publication	09.15.2024
Peer-Review	Double anonymized / Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Complaints	ethicilahiyat@ogu.edu.tr
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Mezheplerin birbirlerine yaklaştırılması anlamına gelen Takrîbü'l-Mezâhib İslâm düşünce tarihine giren önemli kavramlardan biridir. Bu kavram genelde İslâm mezheplerini özelde ise Ehl-i Sünnet ile Şîa'yı yakınlaştırma anlamı taşımaktadır. Sünnî-Şîî yakınlaşması çabalarına yönelik faaliyetlerin çok erken dönemlerde başladığını söylemek mümkündür. Hatta bazı kaynaklar, 437-438/1046 yılında Bağdat'ta Sünnîler ile Şîîlerin Yahudilere karşı ortak mücadele etme kararını Takrîbü'l-Mezâhib düşüncesi kapsamında değerlendirmiş; bu iş birliğini de mezhep yakınlaşmasının ilk örneği olarak sunmuştur.¹ Takrîbü'l-Mezâhib konusunda ilk ciddi girişimler, Nâdir Şah (1736-1747) döneminde Sünnî-Şîî ittifakı için yapılan faaliyetlerle gerçekleşmiştir. Nâdir Şah tarafından 1743 yılında düzenlenen Nefes Toplantısı'nda Sünnî-Şîî âlimlerin bir araya gelmesi ve mezheplere dair meseleleri karşılıklı görüşmeleri ve değerlendirmeleri bu düşüncenin ilk nüvesidir.²

XX. yüzyıl başlarına gelindiğinde Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı ve İran'ın bitkin duruma düşmesi, takrîb çalışmalarının yeniden gündeme gelip hızlanmasında önemli bir etken olmuş ve bu konuda önemli adımlar atılmıştır. Çünkü her iki devletten kalan topraklar savaş sonrası hemen sömürgeleştirilmeye çalışılmış ve uzun yıllar çeşitli yollarla güçlenmeleri engellenmiştir.³ Dolayısıyla İslâm ülkeleri batılılar tarafından istila edilip sömürge haline getirilmiş ve başta itikadî olmak üzere İslâm dünyasında birçok alanda değişim meydana gelmiştir. Bu bozulmayı fark eden bazı âlim ve düşünür, söz konusu bozulmanın önemli sebeplerinden biri olarak mezhep ihtilâflarını göstermişlerdir. Bu durumda Sünnî ve Şîî âlimler çıkış yolu olarak mezhepleri birleştirmek gerektiğine ve İslâm birliğinin zorunlu olduğuna inanmışlar,⁴ Müslümanlar arasındaki ihtilafları azaltıp aralarında dayanışma sağlamaya yönelmişlerdir. Özellikle de İslâm dünyasında en çok müntesibi bulunan Ehl-i Sünnet ile Şîa'nın ortak amaçlar etrafında hareket etmesine çalışmışlardır. Müslüman toplumun birliğinin sağlanması adına, Sünnîler ve Şîîler arasında bazı çalışmalar yapılmıştır. Dâru't-Takrîb⁵ müessesesinin oluşumu bu konuda meydana gelen gelişmelerden biri sayılır. Sünnî-Şîî yakınlaşması çabalarına⁶ yönelik Muhammed Takî el-Kummî (ö. 1990)⁷ adlı Şîî âlim kendi

¹ İlyas Üzümlü, "Takrîbü'l-Mezâhib", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 2010), 39/467.

² Ramazan Tarık, "Türkiye'de Takrîbü'l-Mezâhib Alanında Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi", *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/2 (2019), 617.

³ Hasan Hüseyin Güneş, "Sünnî-Şîî Ulema ve Aydınlarının İslâm Mezheplerini Yakınlaştırma Çabaları", *Alevilik Araştırmaları Dergisi* 13 (2017), 201.

⁴ A. Bülent Ünal, "İtikadî ve Siyasî İslâm Mezheplerinin Yakınlaştırılmasına Dair Bazı Mülâhazalar", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2007) 31.

⁵ Dâru'd-Takrîb çalışmaları hakkında geniş bilgi için bk. Cemil Hakyemez, "Mezhepleri Yakınlaştırma (Takrîbü'l-Mezâhib) Çalışmalarının Değerlendirilmesi", *İslâmî Araştırmalar* 29/2 (2018), 298-306; Ayrıca Geçmişten günümüze takrîb çalışmaları hakkında bk. Doğan Kaplan, "Sünnî-Şîî Yakınlaştırma (Takrîbü'l-Mezâhib) Çabalarının Başarıya Ulaşamamasının Nedenleri Üzerine", *Kur'an ve Toplumsal Bütünleşme (Mezhepler ve Dini Gruplar Arası İlişkiler)*, ed. Hayati Kökeleli-Vejdi Bilgin, (Bursa: Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015), 338-349.

⁶ Bu konu hakkında geniş bilgi için bk. Hasan Hüseyin Güneş, "Sünnî-Şîî Ulema ve Aydınlarının İslâm Mezheplerini Yakınlaştırma Çabaları", *Alevilik Araştırmaları Dergisi* 13 (2017), 185-203; Sıddık Ağçoban, "Postmodernizm Açısından Şîî-Sünnî Yakınlaşmasının Değerlendirilmesi", *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları* XIII/2 (Güz 2020), 551-553.

⁷ Selâmet dergisinin haberine göre bu cemiyet Mısır'ın eski baş müftüsü olan Abdülmeccid Selim tarafından kurulmuş ve Muhammed Takî el-Kummî ise genel sekreterliğini yapmıştır. bk. Selâmet, "İslâm Mezheplerini Birbirine Yakınlaştırmak

gayretiyle 1947 yılında Mısır'da bazı Şîî ve Sünnî âlimlerin de desteğini alarak “Dâru't-Takrîb Beyne'l-Mezâhibi'l-İslâmiyye” diğer adıyla “Takrîbü'l-Mezâhib” adında bir cemiyetin oluşumuna önderlik etmiştir. Bu cemiyetin ana gayesi; mezheplerin ittifak ettiği hususları öne çıkarmak, ihtilafı konuları ise ikinci planda tutarak İslâm'ın genel esasları üzerinde yoğunlaşmak suretiyle Müslümanlar arasındaki sevgi ve dayanışmayı güçlendirmektir.⁸

Dâru't-Takrîb cemiyetini oluşturanlar arasında Sünnî ve Şîî dünyadan önemli bazı âlimler bulunmaktadır. Şîî dünyadan başta Muhammed Hüseyin Âl-i Kâşifülgâtâ (ö. 1954) olmak üzere, Abdülhüseyin Şerefüddin (ö. 1957), Ayetullah el-Burûcirdî (ö. 1961), Hibetüddin eş-Şehrîstânî (ö. 1967) ve Muhammed Cevad Muğniye (ö. 1979) gibi ileri gelen âlimler yer almıştır. Sünnî dünyadan ise Ezher Şeyhlerinden Şeyh Mahmut Şeltût (ö. 1963) ile Ezher ulemasından Muhammed Ebu Zehre (ö. 1974) gibi âlimlerin isimleri geçmiştir. Bu cemiyet, 1949 yılından 1972 yılına kadar yayın hayatına devam eden ve üç ayda bir yayın yapan *Risâletü'l-İslâm*⁹ adlı bir de dergi çıkartmıştır. Dergide, Sünnî, Zeydî ve İsnâaşerî yazarların cemiyetin amacına yönelik yazıları yer almıştır. 1960'lı yıllardan itibaren etkisini yitirmeye başlayan Dâru't-Takrîb, 1979 İran İslâm Devrimi ile birlikte önemini kaybetmeye başlamıştır.¹⁰

Sünnî-Şîî yakınlaşması çabaları günümüze kadar zamanla devam etmiş ancak bir türlü başarıya ulaşamamıştır. Teoride son derece yararlı olması ve meseleyi temelden ele alması yönüyle bakış açısı doğru olan Dâru't-Takrîb, maalesef zihnî ve fikrî açıdan taraflarca işlevini tam olarak yerine getirememiştir. Cemiyetin Şîîlerin önderliğinde kurulup idare edilmesinden dolayı uluslararası bir hüviyet kazanamadığı anlaşılmaktadır. Kurumun başarısız olmasının nedenleri arasında Kur'ânî bakış açısının göz ardı edilmesi, geçmişte yaşanan olumsuz hadiselerin hâlâ unutulmamış olması, bazı din adamlarının konulara taassupla yaklaşması gibi nedenler sıralanmıştır.¹¹

Ezher Üniversitesi bünyesinde kurulan Dâru't-Takrîb'in, başta Ehl-i Sünnet ile Şîa olmak üzere, kendisini İslâm'a nispet eden ve aşırılığa düşmeyen İslâm fırkaları arasında yakınlaştırmaya meydana getirme çabası, aynı zamanda cemiyetin kapsam ve sınırlarını da belirlemiştir. Dolayısıyla Ehl-i Sünnet ile Şîa'yı yakınlaştırmak gibi bir amacı olan Dâru't-Takrîb, kurulduktan sonra başta Türkiye olmak üzere İslâm dünyasındaki birçok ülkeye mektup göndermiştir.

Teşebbüsü”, *Selâmet* 3/53 (21 Mayıs 1948), 3; Ayrıca bk. Muhammed Takî el-Kummî, “İslâm Birliği ve İslâm Kültürü”, *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 6.

⁸ İlyas Üzümlü, “Takrîbü'l-Mezâhib”, 468; *Selâmet* dergisinin haberine göre bu cemiyet Mısır'ın eski baş müftüsü olan Abdülmecîd Selîm tarafından kurulmuş ve Muhammed Takî el-Kummî ise genel sekreterliğini yapmıştır. bk. *Selâmet*, “İslâm Mezheplerini Birbirine Yakınlaştırmak Teşebbüsü”, *Selâmet* 3/53 (21 Mayıs 1948), 3; Kummî “İslâm Birliği ve İslâm Kültürü”, *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 6; Ayrıca Sünnî-Şîî arasındaki takrîb hakkında bk. Ahmet Yönel, “Sünnî-Şîî İlişkileri Bağlamında Günümüz Selefliliği”, *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları* VI/2 (Güz 2013), 211-213.

⁹ Dâru't-Takrîb'in yayın faaliyetlerinden biri olan *Risâletü'l-İslâm* hakkında bk. İlyas Üzümlü, “Sünnî-Şîî Yakınlaşması: Dâru't-Takrîb Tecrübesi”, *İslâm Araştırmaları* 2, (1998), 175-176.

¹⁰ Cemil Hakyemez, “Mezhepleri Yakınlaştırma (Takrîbü'l-Mezâhib) Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, *İslâmî Araştırmalar* 29/2 (2018), 299; Ayrıca bk. Adem Arıkan, “Şîîlerin Takribi ve Suûdileirîn Teklifi”, *Ortadoğu'nun Geleceği Açısından Şîî-Sünnî İlişkileri*, (Çorum, 27-27 Eylül 2013), ed. Mesut Okumuş-Cemil Hakyemez (Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları 2014), 178.

¹¹ Kaplan, “Sünnî-Şîî Yakınlaştırma (Takrîbü'l-Mezâhib) Çabalarının Başarıya Ulaşamamasının Nedenleri Üzerine”, 345-349.

Mektuplaşma yoluyla Türkiye’de birçok âlimle bilgi alışverişinde bulunulmuştur. Dolayısıyla bu mektuplaşmalar o dönem Türk basınında geniş yer bulmuştur.¹²

Dâru’t-Takrîb cemiyetinin çıkarmış olduğu *Risâletü’l-İslâm* adlı derginin Türkiye ile olan iletişimde Irak İlahiyat Fakültesi Dekanı Şeyh Hamdi el-A’zâmî’nin önemli rolü olmuştur. Çünkü A’zâmî, İstanbul’da bulunduğu bir dönemde Dâru’t-Takrîb cemiyetinin kurulacağı haberini alınca bazı tarihçi, gazeteci, fikir ve ilim adamları ile irtibata geçmiş ve bu haberi onlarla paylaşarak desteklerini beklediklerini belirtmiştir. A’zâmî, Türkiye’de bu olayın sevinçle ve memnuniyetle karşılandığını hatta *Sebîlürreşad*’ın başyazarı Eşref Edip’in (ö. 1971) kendisinden Dâru’t-Takrîb konusunda bir makale yazmasını istediğini söylemiştir.¹³

Mısır’da kurulan Dâru’t-Takrîb, Türk basınında özellikle de *Selâmet* ve *Sebîlürreşad* dergilerinde ön plana çıkmıştır. Türk basınında geniş yer bulan bu meseleyi köşesine ilk taşıyanlardan birisi *Sebîlürreşad* yazarlarından Mehmet Raif Ogan (ö. 1976)’dır. Ogan, *Sebîlürreşad* dergisinde konu ile alakalı makaleler kaleme almıştır. Ogan, Dâru’t-Takrîb düşüncesinin mimarı Muhammed Takî el-Kummî’nin yazdığı makaleden yola çıkarak bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Müşterek kültür kavramına dikkat çeken Ogan, müşterek kültürü yapanlarla yılanların bir arada olmasının zor olacağını düşünmüş, “olmaz” demektense “İnşallah olur” demenin daha doğru olduğunu vurgulamıştır. Bu düşüncelerle Ogan, makalelerinde Dâru’t-Takrîb hakkında tanıtıcı bilgiler vermiş, özellikle kurum tarafından 1949 yılında çıkarılan *Risâletü’l-İslâm* dergisinde yayımlanan makalelere değinerek desteğini göstermiştir.¹⁴

Türk basınında Dâru’t-Takrîb cemiyetine destek veren mecmualardan birisi de *Selâmet* dergisidir. Bu konuda *Selâmet*’in başmuharrirlerinden Ömer Rıza Doğrul ön plana çıkmıştır. *Selâmet* dergisi, Doğrul’un İslâm mezhepleri arasındaki ihtilaflardan kaynaklanan ayrılıkları kaldırmak, İslâm toplumunu birbirine yaklaştırmak ve müşterek bir kültürün sağladığı kardeşlik idealine bağlamak amacıyla Kâhire’de kurulan Dâru’t-Takrîb cemiyetini destekleyen yazısını kamuoyu ile paylaşmıştır.

1. Takrîbü’l-Mezâhib’in Türk Basınındaki Dergilere Yansımaları

Takrîbü’l-Mezâhib düşüncesi doğrultusunda Mısır’da kurulan Dâru’t-Takrîb hususunda ilk dönemlerde ülkemizde kurumsal bir girişim olmasa da bazı gazete ve dergilerde haber niteliğinde yazılar yer almıştır. *Selâmet* ve *Sebîlürreşad* mecmualarında Dâru’t-Takrîb’in yansımaları olmakla birlikte 90’lı yıllarda İslâmci yayın yapan dergilerden Haksöz ve İktibas’ta da bu konuyla alakalı yazılar yayımlanmıştır.¹⁵ Söz konusu dergilerde Müslümanlar arasında çekişme ve ihtilafların kaldırılması ve İslâm hâkimiyetinin sağlanması için mücadele verilmesi

¹² Selâmet, “İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak Teşebbüsü”, *Selâmet* 3/53 (21 Mayıs 1948), 3.

¹³ Hamdi el-A’zamî, “Dâr-üt-Takrîb İslâm Mezheplerini Yakınlaştırma Cemiyeti”, *İslâm-Türk Muhitulmaarif Mecmuası* 2/78 (Eylül 1947), 16; Ayrıca bk. Ramazan Tarık, *İslâm Düşüncesinde Mezhepleri Yakınlaştırma Girişimleri (Takrîbü’l-Mezâhib: Mısır Örneği)*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2018), 243.

¹⁴ Tarık, “Türkiye’de Takrîbü’l-Mezâhib Alanında Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi”, 612-613.

¹⁵ Haksöz ve İktibas dergilerinde Dâru’t-Takrîb ile alakalı yazılar şunlardır: İktibas, “Vahdet Konferansı ve Dâru’t-Takrîb Toplantısı Çevresinde”, *İktibas* 8/143 (Kasım 1990), 62; İktibas, “Süleyman Arslantaş’ın İslâmî Vahdet ve Dâru’t-Takrîb Konusundaki Görüşleri”, *İktibas* 8/143 (Kasım 1990), 62; Mahmut Şeltut, “Dâru’t-Takrîb Çalışmaları”, *Haksöz* 15 (Haziran 1992), 5.

gerektiği vurgulanmıştır. Dâru't-Takrîb'in kurulmasında görev almış olan âlimlerin Sünnî-Şîî ayırımı yapmadan ilmî, usulî ve itikâdî açılardan İslâmî fırkaları birbirlerine yaklaştırmaları için çaba sarf etmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Dâru't-Takrîb'in Türk basınına yansımaları konusunda özellikle de Selâmet ve Sebîlürreşâd dergileri ön plana çıkmıştır. Aşağıda söz konusu dergilerin bu konuya yaklaşımları ele alınmıştır.

1.1. Takrîbü'l-Mezâhib'in Selâmet Dergisi'ne Yansımaları

Selâmet dergisi dinî, ilmî, ahlakî, siyasî haftalık mecmua kimliğiyle 1947-1949 yılları arasında yayımlanmıştır. Derginin başyazarı ve sahibi İslâmî konulardaki yayınları ile tanınan Ömer Rıza Doğrul'dur. Dergi, İslâm dünyasına dair geniş haberler ve makalelerle toplumun ve okuyucularının evrensel bir bakış açısı kazanmalarını, İslâm beldelerinden ve davalarından haberdar olmalarını sağlamıştır. Ayrıca dergi, İslâm birliği düşüncesini desteklemiş, başta Türkiye olmak üzere İslâm dünyasındaki Müslümanların siyasî meselelerin yanında kültürel konularına değinen birçok yazı ve habere yer vermiştir.

Takrîbü'l-Mezâhib çalışmaları bağlamında 1945'te Mısır'da Dâru't-Takrîb cemiyetinin kurulup faaliyetlerine başlamasından sonra birçok İslâm ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de olumlu yansımaları görülmüştür. Bunun üzerine dağılan İslâm dünyasını bir araya getirme ve Müslümanlar arasındaki ihtilafları çözüme kavuşturma ümidi ortaya çıkmıştır. Bu ümitle Türkiye'de başta Selâmet dergisi olmak üzere birçok dergide mezhepleri birbirine yaklaştıran çabalarına yönelik bazı yazılar kaleme alınmıştır.

Gerek yazılarıyla gerekse haberleriyle Dâru't-Takrîb cemiyetini destekleyen Ömer Rıza Doğrul bu desteğini, Selâmet dergisinde yayımlanan "İslâm Birliği Cereyanı Bütün İslâm Âlemini Kapladı"¹⁶, "Millî Birliğimiz: İnkılâbın Başardığı ve Yaşattığı İlmî ve Amelî Hakikat"¹⁷ ve "İslâm Birliğini ve Türk Birliğini Bozmaya Çalışan Neşriyata Karşı"¹⁸ başlıklı yazılarında açıkça ortaya koymuştur. Selâmet dergisi ise cemiyete olan desteğini, Dâru't-Takrîb'in kurucusu ve genel sekreteri Muhammed Takî el-Kummî'nin "İslâm birliği ve İslâm Kültürü"¹⁹ başlıklı yazısını yayımlamanın yanında "Şark ve İslâm Basını: Risâletü'l-İslâm İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak İçin Kâhire'de Neşrolunan Nefis ve Değerli Bir Mecmua"²⁰ ve "İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak Teşebbüsü"²¹ başlıklı yazılarıyla da göstermiştir.

Ömer Rıza Doğrul, önemli gördüğü bu konuyu "İslâm Birliği Cereyanı Bütün İslâm Âlemini Kapladı" başlığıyla Selâmet dergisindeki köşe yazısına taşıyarak kamuoyu ile paylaşmıştır. Doğrul; "İslâm âlemi yeni bir asr-ı saadet yaşamak üzere ve İslâm âlemi uzun asırlardan sonra çok özlediği bu asr-ı saadete kavuşmayı hak etmiştir" diyerek köşe yazısına başlamıştır. Doğrul, yazısında Müslümanlar arasındaki mezhep ayrılıklarına neden olduğu olumsuzlukları gidermek, gönül birliğini korumak, canlandırmak, ümmet birliği ve İslâm kardeşliğini sağlamayı amaçladığı

¹⁶ Ömer Rıza Doğrul, "İslâm Birliği Cereyanı Bütün İslâm Âlemini Kapladı", *Selâmet* 2/35 (16 Ocak 1948), 4-5.

¹⁷ Doğrul, "Millî Birliğimiz: İnkılâbın Başardığı ve Yaşattığı İlmî ve Amelî Hakikat", *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 2-16.

¹⁸ Doğrul, "İslâm Birliğini ve Türk Birliğini Bozmaya Çalışan Neşriyata Karşı", *Selâmet* 2/34 (9 Ocak 1948), 6.

¹⁹ Muhammed Takî el-Kummî, "İslâm birliği ve İslâm Kültürü", *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 7-8.

²⁰ *Selâmet*, "Şark ve İslâm Basını: Risâletü'l-İslâm: İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak İçin Kâhire'de Neşrolunan Nefis ve Değerli Bir Mecmua", *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 11.

²¹ *Selâmet*, "İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak Teşebbüsü", *Selâmet* 3/53 (21 Mayıs 1948), 3-16.

için “Takrîbü’l-Mezâhib” cemiyetinin desteklenmesi gerektiğini söylemiştir. Doğrul, Sünnilik ve Şîlik gibi mezheplere mensup Müslümanlardan müteşekkil olan cemiyetin, aradaki görüş farklarının hiçbir zaman gönül ayrılığına meydan vermemek ve tek ümmet bilinciyle hareket etmek üzere ittifak etmesi gerektiğine inanmıştır. Dolayısıyla Kur’ân’ın bütün Müslümanları ümmet ve kardeş birliğine davet ettiğine dikkatleri çeken Doğrul, müşterek tehlikeler karşısında bütün Müslümanların mezhep ayrılıklarını bir tarafa bırakarak birleşmeleri ve ortak menfaat hissi ile hareket etmeleri çağrısında bulunmuştur. Doğrul, İslâm dininin temel kaynağı olan Kur’ân ve hadislerde yeryüzündeki bütün Müslümanların tek millet olduğu ve ümmet bilinciyle hareket edilmesi gerektiği vurgusuna dikkatleri çekmiştir.²² Dolayısıyla Doğrul’un Müslümanları dil, ırk, coğrafi bölge, mezhep ve diğer farklılıklara bakmadan bir araya gelmelerini arzuladığı ve bunun için çaba gösterdiği anlaşılmaktadır.

Doğrul, yazısında bağımsızlığına kavuşan İslâm ülkelerinin tamamının vicdan hürriyetine en büyük değeri vermeleri nedeniyle dinî ihtilafların büyük oranda azaldığını ve İslâm Birliği ülküsünün bütün canlılığı ile doğduğunu belirtmiştir. Doğrul’a göre Mısır’da çeşitli mezheplere bağlı olan Müslümanların bir araya gelerek Dâru’t-Takrîb adında bir cemiyet kurmaları, aralarındaki ihtilafların gelip geçici bir mahiyet taşıdığı anlamına gelmektedir. Bu konuda Doğrul, Filistin’e girip yerleşmek isteyen Siyonistlere karşı farklı mezhebe mensup Müslümanların Filistin’i kurtarma konusunda görüş ayrılıklarını bir tarafa bırakıp müşterek menfaat hissiyle birleşmelerini örnek göstermektedir. Ona göre Hz. Osman’ın (ö. 35/656) şahadetinden sonra, çeşitli milletler hem kendi milliyetlerini korumak hem de İslâm âleminde fitne çıkarmak için birtakım batınî düşünceye sahip mezhepler uydurmuşlardır. İslâm dinini bozmak ve yayılmasını önlemek isteyen bu milletler, hedeflerine ulaşabilmek için çeşitli mezheplerin doğmasına neden olmuşlardır.²³

Bunların dışında Ömer Rıza Doğrul Selâmet dergisinde “İslâm Birliğini ve Türk Birliğini Bozmaya Çalışan Neşriyata Karşı” başlıklı yazısıyla, ülkemizde Müslümanları Alevî veya Muaviyeci sayan birtakım neşriyatların varlığından haberdar edip onların mezheplerin birbirlerine yaklaşmasına engel olabilecek yanlış sözlerine ve yayınlarına karşı Müslümanları uyararak istemiştir. Doğrul yazısında, Türk milletinin Müslüman olduğunu, İslâmiyet’i sadece din olarak kabul ettiğini, bu milletin Alevîlik, Şîlik, Müfrit Şîlik, Mutetil Şîlik gibi her türlü maksat ve hedeflerle İslâm’a sonradan giren siyasi mezheplerle hiçbir ilgisinin olmadığını belirtmiştir. O yazısında, tarihin sinesine gömülen ve unutulmuş birtakım ihtilafları körüklemeye çalışanları suçlamış, ihtilafları hortlatmayı milli birliğe karşı yapılan bir suikast olarak tanımlamıştır.²⁴ Doğrul, bu tür yazılarıyla “Dâru’t-Takrîb” cemiyetinin Müslümanlar arasındaki mezhep ayrılıklarına neden olan ihtilafları giderme gayretine destek olmaya çalışmıştır.

Daha sonra Selâmet dergisi, 21 Mayıs 1948 tarihli sayısında “İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak Teşebbüsü” başlığıyla yazarı belirtilmeyen yazısında Mısır’da ileri gelen değerli şahsiyetlerin katılımıyla kurulan bir cemiyetin İslâm birliğini yeniden kurmak imkânına dair büyük bir inanç beslendiğini haber yapmıştır. Bu habere göre Kahire’de “İslâm Mezheplerini

²² Ömer Rıza Doğrul, “İslâm Birliği Cereyanı Bütün İslâm Âlemini Kapladı”, *Selâmet* 2/35 (16 Ocak 1948), 4-5.

²³ Doğrul, “İslâm Birliği Cereyanı Bütün İslâm Âlemini Kapladı”, *Selâmet* 2/35 (16 Ocak 1948), 4.

²⁴ Doğrul, “İslâm Birliğini ve Türk Birliğini Bozmaya Çalışan Neşriyata Karşı”, *Selâmet* 2/34 (9 Ocak 1948), 6.

Birbirine Yaklaştırma” adıyla bir cemiyet kurulmuş ve bu cemiyetin başkanlığına Mısır’ın eski baş müftüsü olan Abdülmecîd Selîm getirilmiştir. Ayrıca bu cemiyetin kurucuları arasında Hanefî, Şâfî Mâlikî ve Hanbelî mezhebine mensup tanınmış ilim adamları, akademisyenler, Sünnî ve Şîa mezhebine mensup önemli şahsiyetler bulunmuştur. O dönemde Selâmet dergisi başyazarı Ömer Rıza Doğrul, böyle bir oluşumu desteklemek istediğini cemiyetin başkanı Abdülmecîd Selîm’e gönderdiği bir mektupla bildirmiştir. Abdülmecîd Selîm ise kendisine cemiyetin kuruluş amacını ve anayasasını ihtiva eden bir risale göndermiştir. Bu risalede İslâm’ın temel kaynağının Kur’an ve sünnet olduğu vurgulanmış, müçtehit imamların birbirlerini ağır dille eleştirmediğine, dinden çıkmak ve kâfir olmakla itham etmediğine dikkat çekilmiş, daha sonra taklit ve taassup devriyle fıkıh ilminin daraldığına işaret edilmiştir. Son zamanlarda Ezher Üniversitesi’nde dört mezhep gibi diğer mezheplerin de tetkik edilmesi ve mukayeseli araştırmaların yapılmasıyla İslâm fikhının yeniden kalkınma dönemine girdiği belirtilmiştir. Ancak diğer taraftan İslâm dünyasındaki siyasî ve itikadî alanlarda zuhur eden ihtilafları sömürgecilerin de tahrik etmesiyle Müslümanların birbirlerini kâfir ve zındıklıkla itham edip düşmanlığı körüklediği hatırlatılmıştır. Ayrıca Müslümanlar arasındaki bu ayrılıkların hiçbir dinî esasa dayanmadığı vurgulanmıştır. Buradan hareketle dinleri, peygamberleri ve kitapları bir olan İslâm mezheplerini birbirine yaklaştırmanın mümkün olduğuna işaret edilmiştir.²⁵ Selâmet dergisi böyle bir girişimin Müslümanlar ve İslâm birliği için çok faydalı olacağını düşünerek açıkça desteklediğini ve bu cemiyetin faaliyetlerinden okurlarını her zaman haberdar edeceğini ifade etmiştir.²⁶

Selâmet dergisinin belirttiğine göre Takrîbü’l-Mezâhib cemiyeti başkanı, artık Müslümanların ayrılık içinde yaşamasının fenalığını anlamış, mezhepleri yakınlaştırma çabasını İslâm birliği lehine fırsata dönüştürmek gerektiğini ve bunu gerçekleştirmeyi de en büyük görev olarak saymıştır. İslâm mezheplerini yaklaştırma cemiyetinin bu görevi üzerine aldığını ve bütün Müslümanlar tarafından da desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Dergi, bu cemiyetin hedefini şu üç maddeyle özetlemiştir:

- 1) Bütün İslâm mezheplerini birleştiren ve esas itikatlara dokunmayan bazı sebepler, birtakım ayrılıklara yol açmıştır. Bunları izale etmek cemiyetin en temel görevidir.
- 2) Cemiyet, çeşitli dillerle İslâm esaslarını neşrecek ve bunlar üzerinde en sağlam birliği kurmaya çalışır.
- 3) Cemiyet, Sünnî ve Şîî olan iki Müslüman millet arasında çıkan her türlü ihtilafı çözmek ve bu uğurda mücadele etmek için çalışır.²⁷

Ayrıca Doğrul, Selâmet mecmuasındaki “Millî Birliğimiz: İnkılâbın Başardığı ve Yaşattığı İlmî ve Amelî Hakikat” başlıklı yazısıyla mezheplerin birleştirilmesini desteklemeye devam etmiştir. Bu yazıda o, Türk inkılâbının örnek alınmasını istemiş ve bu inkılâpla millî birliğimizin sağlandığı ve bu birliği sarsan bütün engellerin ve amillerin ortadan kaldırıldığını vurgulamıştır. Ona göre Türk milletinin birliğini sarsan ve ayrılıklara neden olan hilâfet ve mezhepler olmak üzere iki etken vardır. Sünnîlerin çoğunluğu hilâfeti tanırken Şîîlerin çoğunluğunun tanımamasından

²⁵ Selâmet, “İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak Teşebbüsü”, *Selâmet* 3/53 (21 Mayıs 1948), 3.

²⁶ Selâmet, “İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak Teşebbüsü”, *Selâmet* 3/53 (21 Mayıs 1948), 16.

²⁷ Selâmet, “İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak Teşebbüsü”, *Selâmet* 3/53 (21 Mayıs 1948), 16.

dolayı dini siyasi bir müessesese olan hilâfet meselesinde Türk milleti ayrılığa düşmüştür. Çünkü ona göre mezhebî-siyasi bir ihtilaf, bütünlüğü parçalayan bir hâdisedir. Daha sonra hilâfetin kaldırılmasıyla da Sünnîlik-Şîilik ayrılığı ortadan kalkmıştır. Doğrul'a göre Türk milleti arasında ayrılığa sebep olan bir diğer etken ise amelî mezheplerdir. Çünkü Sünnîler, Hanefî mezhebine göre amel ederlerken Şîiler ise Caferî mezhebine göre amel ettiklerinden dinî ayrılığa neden olmuşlardır. Medeni kanunun kabul edilmesiyle birlikte Hanefîlik ve Caferîlik ihtilafı tamamen ortadan kalkmış Türk milleti tek bir kanuna bağlanarak ayrılığa son vermiştir.²⁸ Ona göre Türk inkılâbı Şîiliğin mutedil ve müfrit olan bütün fırkalarını da ortadan kaldıran bir hamle yapmış, ayrılıklara neden olan bütün müesseseleri yıkmış ve sonuç itibarıyla millî birliği en sağlam esaslar üzerine inşa etmiştir.²⁹ Burada Doğrul'un Dâru't-Takrîb cemiyetinin Türk inkılâbını örnek alması durumunda mezhepleri birleştirmekten daha çok birbirlerine yaklaştırma hususunda başarılı olabileceğine inandığı anlaşılmaktadır.

Selâmet mecmuasında İmamî Şîilerin tanınmış müçtehidî ve aynı zamanda İslâm mezheplerini yaklaştırma cemiyeti genel sekreteri Muhammed Takî el-Kummî tarafından kaleme alınan "İslâm Birliği ve İslâm Kültürü" adlı bir makale yayımlanmıştır. Söz konusu makalede el-Kummî, İslâm kültürünün öneminden bahsetmektedir. Kummî'ye göre İslâm kültürü, bütün Müslümanlara her dilediklerini sunan bir kültür oluşturmuştur. Bu kültüre göre Sünnî olan halife Şîî bir âlimi Bağdat ders kürsüsüne yönlendirmiş, Sünnî olan bir âlimin ders halkasına ise Sünnî olmayan birçok kimse katılmıştır. Fetva için her mezhep sahibine başvurulmuş, bütün Müslümanlar bu kültüre saygı göstermişler ve ona bağlanmışlardır. Ancak daha sonra İslâm kültürü bozulmuş, umumî mahiyetini kaybederek dar bir mezhebî çerçeveye sıkışmıştır. Dolayısıyla her ilim adamı kendi mezhebi ile yetinerek diğer mezheplerle meşgul olmamış, kendi mezhebine taassup göstererek fikir ve içtihatında kendisine muhalif olan diğer mezheplere karşı düşmanca hareket etmiştir. Daha sonra gayri müslimler mezheplerin içine girerek bu durumu fırsata dönüştürmüşler, Şîilere biz Sünnîyiz, Sünnîlere ise biz Şîiyiz demişler ve Müslümanların gafletlerinden yararlanarak İslâm dünyasını asırlarca uyutmayı başarmışlardır. Kummî'ye göre bütün bu olumsuzluklar mezhep taassubundan ve kavmiyet esası üzerine bu mirası parçalamayı amaçlayan müfrit cereyanlardan kaynaklanmıştır. Bu durumu fark edenler, mezhepleri yaklaştırma cemiyeti vasıtasıyla mezhepler arası taassubu ortadan kaldırmak için çalışmışlardır. Ona göre bu cemiyet hiçbir ferde, taifeye, mezhebe ve millete bağlı olmayıp sadece İslâm'a ait olmak üzere kurulmuştur. İslâm kültürü, Müslümanları birleştirecek en kuvvetli esastır ve onu daima canlı tutmak gerekmektedir.³⁰

Selâmet, "Şark ve İslâm Basını: Risâletü'l-İslâm İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak İçin Kâhire'de Neşrolunan Nefis ve Değerli Bir Mecmua" başlığıyla Takrîbü'l-Mezâhib meselesini gündeme tutmaya devam ederek Mısır'da kurulan "Dâru't-Takrîb" adlı cemiyetin Risâletü'l-İslâm adında bir yayın faaliyetinden bahsetmiş ve çıkan ilk sayısının kendilerine ulaştığını bildirmiştir. Mecmuanın şiarının ise "İşte bu sizin ümmetiniz bir tek ümmettir, ben de sizin Rabbinizim. Onun için sadece bana kulluk edin"³¹ mealindeki âyet olduğunu belirtmiştir. Selâmet

²⁸ Doğrul, "Millî Birliğimiz: İnkılâbın Başardığı ve Yaşattığı İlmî ve Amelî Hakikat", *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 2.

²⁹ Doğrul, "Millî Birliğimiz: İnkılâbın Başardığı ve Yaşattığı İlmî ve Amelî Hakikat", *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 16.

³⁰ Muhammed Takî el-Kummî "İslâm birliği ve İslâm Kültürü", *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 7.

³¹ Enbiyâ 21/92.

dergisinin verdiği bilgilere göre cemiyetin o günkü başkanı ve Mısır'ın Pakistan sefiri Muhammed Ali Allube Paşa, Risâletü'l-İslâm'ın ilk sayısında “Müslümanlar Tek Bir Ümmettir” adlı yazısıyla hem mecmuayı hem de cemiyeti okurlarına sunmuş, Müslümanlar arasındaki birlik amillerini hatırlatarak ayrılıklardan da korunmanın mümkün olduğunu belirtmiştir. Ayrıca dergiye göre Ezher Üniversitesi hocalarından Abdülmecit Selim, İslâmiyet'in sevmediği ve istemediği ayrılıkların mahiyetini anlatmış, ayrılıklardan kurtulmanın çareleri üzerinde durmuştur. Risâletü'l-İslâm mecmuasında Şîa ulemasının ve müctehitlerinin yazılarına genişçe yer verilmiştir. Bu yazılardan biri Şîî ulemanın ileri gelenlerinden Muhammed el-Hüseyin el-Kâşifülgîta tarafından kaleme alınmış yazıdır. O, Şîilik hakkında yayılan bazı yanlış telakkilerin tenkidine dikkat çekmek istemiştir. Ayrıca dergide İslâm toplumunu birleştirmeye ve ihtilaflara son vermeye yönelik birçok yazının varlığından haberdar edilmiştir. Bunlardan bir tanesi de İslâm âleminin en meşhur mütefekkirlerinden Muhammed Ferit Vecdi'nin (ö. 1954) “Hak Din Üzerinde İhtilaf Yoktur” serlevhali yazısıdır. Selâmet dergisi, Risâletü'l-İslâm mecmuasının yayımlanmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve okurlarına bu kıymetli mecmuanın yazılarından ve araştırmalarından daima faydalanacaklarını ifade etmiştir.³²

1.2. Takrîbü'l-Mezâhib'in Sebîlürreşâd Dergisi'ne Yansımaları

Sebîlürreşâd dergisi ilk olarak *Sırât-ı Müstakîm* adıyla 1908'de yayımlanmaya başlamıştır. 183'üncü sayıdan itibaren 1912 tarihinde isim değişikliğine giderek *Sebîlürreşâd* adıyla yayın hayatını sürdürmüştür. II. Dünya Savaşı sona erip çok partili hayata geçilmesiyle birlikte İslâmî neşriyat canlanmaya başlamıştır. Bu süreçle birlikte dergi, 1948'de Eşref Edip öncülüğünde yeniden yayın hayatına başlamış ve 1966 yılına kadar bu süreç devam etmiştir. Dergide, Eşref Edip başta olmak üzere Mehmet Raif Ogan (ö. 1976), Ahmet Hamdi Akseki (ö. 1951), Ömer Rıza Doğrul (ö. 1952) ve Cevat Rifat Atilhan (ö. 1967)'in yazılarına sıklıkla rastlanılmaktadır.

Sebîlürreşâd'ın hemen her sayısında “İslâm Âleminde Haberler” ile “İslâm Birliği ve İslâm Ülkeleri” başlığı altında incelenebilecek pek çok konudan bahsedilmektedir. Aynı zamanda dergide İslâm dünyasındaki siyasi meselelerin yanında kültürel konulara da değinen birçok yazı ve haber yer almaktadır. İslâmcı bir çizgiye sahip olan derginin yazılarına bakıldığında genel olarak İslâm dünyasında bir araya gelen Müslüman cemiyetlere büyük önem verildiği ve İslâm birliği düşüncesinin savunulduğu görülmektedir. Dâru't-Takrîb cemiyetinin faaliyetlerinin Türkiye'de de olumlu yansımaları olmuştur. Dağılan İslâm dünyasını bir araya getirmek ümidiyle Türkiye'de *Selâmet* dergisinden sonra *Sebîlürreşâd* dergisi de mezhepleri birbirine yaklaştırma çabalarına yönelik bazı yazılarla desteğini göstermiştir. Bu konuda *Sebîlürreşâd* dergisi ve yazarlarından Mehmet Râif Ogan ismi ön plana çıkmıştır. Onun *Sebîlürreşâd* dergisinde değişik sayılardaki yazıları, “İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler-I”³³, “İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler-II”³⁴ ve “İslâm Dünyasının Ehemmiyetli Mevzuları: Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma”³⁵ başlıkları ile yayımlanmıştır.

³² Selâmet, “Şark ve İslâm Basını: Risâletü'l-İslâm: İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak İçin Kâhire'de Neşrolunan Nefis ve Değerli Bir Mecmua”, *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 11.

³³ Ogan, “İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler-I”, *Sebîlürreşâd* 2/36 (Mart 1949), 164-165.

³⁴ Ogan, “İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler- II”, *Sebîlürreşâd* 2/37 (Mart 1949), 182-184.

³⁵ Ogan, “İslâm Dünyasının Ehemmiyetli Mevzuları: Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma”, *Sebîlürreşâd* 3/74 (Mart 1950), 371-373.

Sebîlürreşâd dergisinde “İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler-I” başlığıyla yayımlanan yazısını Ogan, Ömer Rıza Doğrul’un mezheplerin birleştirilmesi hususunda “Millî Birliğimiz: İnkılâbın Başardığı ve Yaşattığı İlmî ve Amelî Hakikat”³⁶ başlığı altında *Selâmet* dergisinde çıkan yazısının maksadının daha iyi anlaşılması ve bu hususta kendi görüşlerini de belirtmek gayesiyle kaleme almıştır. Aynı düşüncelerle Ogan, İslâm Mezhepleri arasındaki ihtilâflardan kaynaklanan ayrılıkları kaldırmak ve Müslümanları birbirlerine yaklaştırıp müşterek kültürün sağladığı kardeşlik idealine bağlamak amacıyla İsnâaşeriyeye müçtehitlerinden Muhammed Takî el-Kummî’nin *Selâmet* dergisinde “İslâm Birliği ve İslâm Kültürü” başlığıyla tercüme edilen makalesini de *Sebîlürreşâd* sütunlarına taşımıştır.

Doğrul, Sünnî ve Şîî dünyada en önemli siyasi mesele olarak gördüğü hilâfetin, Türk halkı arasında ihtilaf meydana getirdiğini, Sünnîlerin çoğunluğunun Şîîlerin ise azınlığının hilâfeti tanıdığını ve 3 Mart 1924 yılında kaldırılması ile de Sünnî ve Şîîler arasında bu konuda ihtilafın ortadan kalktığını söylemiştir. Ogan ise yazısında Doğrul’un, Sünnîler ile Şîîler arasındaki ihtilafın tek sebebi olarak hilâfeti göstermesini doğru bulmamış, esas ayrılığın hilâfette değil de usulde sorun olduğunun altını çizmiştir. Sünnîler, hilâfeti sadece din ve dünya işlerinde şer’i bir devlet başkanlığı olarak görürken Şîîler ise her zaman ve mekânda masum, zahir veya gaip olabilecek imama bağlılığı şart olarak görmüştür. Diğer taraftan Ogan, Sünnîler ile Şîîler arasında bu konuda birçok ihtilafın bulunduğunu da belirtmiştir. Mesela Sünnîler, ismet sıfatını peygamberlere has bir özellik olarak kabul ederken Şîîler, imamların da masum olduğuna inanmaktadır. Şîîler, imamların nass ile tayin olunduğunu kabul ederken Sünnîler, Şîa’nın iddia ettiği şekliyle imametin nass ile tayinini kabul etmemektedir. Bunların dışında Sünnîler ile Şîîler arasında meâd ve rec’at gibi birçok konuda ihtilafın varlığı da söz konusudur. Bu tür ayrılıklardan dolayı Ogan, hilâfetin kaldırılmasıyla da Sünnîler ile Şîîlerin birleşmesini mümkün görmemektedir.³⁷

Aynı zamanda Ogan, Doğrul’un medenî kanununun kabul edilmesiyle fikhî mezheplerden Sünnîlerin Hanefî ile Şîîlerin Caferî mezhebinin birleştirilmesiyle iki dünya arasındaki ihtilafın dini yönüyle ortadan kalkacağını iddia etmesini de doğru bulmamıştır. Çünkü İslâm dünyasında sadece Ehl-i Sünnet’in Hanefî mezhebi ile Şîîlerin Caferî mezhebi yoktur. Bunların dışında İslâm dünyasında Ehl-i Sünnet’in Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî, Şîa’nın Zeydî ve Hâricîlerin ibâdî fikhî da mevcuttur. Ayrıca bu fikhî mezhepler hem usul hem de tatbikat yönüyle birbirlerinden farklıdır.³⁸ Dolayısıyla Ogan, Doğrul’un ileri sürdüğü gibi halifeliliğin kalkması ile siyaseten, sadece Hanefî ile Caferî fikhının birleştirilmesiyle de fikhî yönden Sünnî dünya ile Şîî dünya arasındaki ihtilâfların ortadan kalkmasını ve bu şekilde mezheplerin birbirlerine yaklaşabileceğini mümkün görmemiştir.

Diğer taraftan Ogan, *Sebîlürreşâd* dergisindeki “İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler-II” adlı yazısında, Muhammed Takî el-Kummî’nin mezhepleri birbirine yaklaştırmaya yönelik *Selâmet* dergisinde “İslâm Birliği ve İslâm Kültürü”³⁹ adıyla Türkçe’ye

³⁶ Doğrul, “Millî Birliğimiz: İnkılâbın Başardığı ve Yaşattığı İlmî ve Amelî Hakikat”, *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 2-16.

³⁷ Ogan, “İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler-I”, *Sebîlürreşâd* 2/36 (Mart 1949), 164.

³⁸ Ogan, “İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler- I”, *Sebîlürreşâd* 2/36 (Mart 1949), 165.

³⁹ el-Kummî, “İslâm Birliği ve İslâm Kültürü”, *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 6-7.

tercüme edilen makalesine yer vermiştir. Ogan, Muhammed Takî el-Kummî'nin mezheplerin birleştirilmesi hususundaki şu görüşlerini eleştirerek yazısına başlamıştır:

“İslâm kültürü, geniş mahiyetini kaybederek dar bir mezhebi çerçeveye sıkışmış, umumî bir milliyet sahibi olmaktan mahdud tâifeciliğe dönüşmüştür. Her ilim adamı kendi mezhebine taassup göstererek diğer mezheplere karşı düşmanca hareket etmiş, her taife yalnız kendi ilim adamlarının tesiri altında kalmış, fikir ve içtihatça kendisine muhalif olan bir mezhebe karşı nefret göstermiş, hatta başka bir mezhebi şüphe ile karşılamıştır.”⁴⁰

Ogan, el-Kummî'nin bu görüşlerinde bazı haklıklarının olduğunu da belirtmektedir. Çünkü mezhebi kanaatlere bağlılıklardan dolayı bin üç yüz yıl öncesinde meydana gelen tarihi olaylar ve şahsiyetler arasındaki anlaşmazlıkların tartışılması mezhep usulleri arasına sokulmuştur. Bu gibi nedenlerle doğan ayrılıklar nesilden nesile miras bırakılmış, Müslümanlar İslâm adı altında birbirlerine hakaret ve nefretle bakmış, kardeşlik duygusu yerine birbirlerine kinle yaklaşmışlardır. Ogan, Müslümanlar arasında yüzyıllar boyunca devam eden kin ve nefret duyguları yerine karşılıklı sevgi ve muhabbeti koyarak mezhepleri birleştirmenin kolay olamayacağını söylemektedir. Ona göre mezhep taraftarlarını birbirlerine yaklaştırmaya çalışmak güzel bir idealdir. Ancak bu idealin gerçekleşmemesi durumunda mezhepleri birleştirmek hatta usullerini birbirlerine yaklaştırmak hayaldir. Diğer taraftan Ogan, insanların tevarüs eylediği inançlarını ve bağlılıklarını kesip atamayacağını söyleyerek en azından birbirlerine yan gözle bakmamaları, usuller üzerindeki tartışmaları ilmî sınırlar dışına taşırmamaları, lanet ve hakaret yollarına sapmamaları, nezaket ve terbiye icaplarına riayet etmeleri gerektiğini tavsiye etmektedir.⁴¹

Ogan, makalesinin devamında Dârü't-Takrîb'in gayesinin özetle şu şekilde olması gerektiğini belirtmektedir: Günümüz nesillerin aralarını açmaya neden olabilecek tarihe yönelik hadiseleri ve şahsiyetleri sorgulamak yerine ilmî araştırmalarla yetinerek mezhep propagandasının önüne geçmek, lanet ve nefret duygularının körüklenmesini önlemektir. Ona göre gayri Müslimler her ne kadar da farklı isimlerle Müslümanlar arasına girip Sünnîlerin ve Şîîlerin inançlarını istismar etmiş olsalar da dinin usulü ve mezheplerle doğrudan ilişkili olan birçok ayrılık noktalarının bulunması nedeniyle de söz konusu yakınlaşmanın gerçekleşmesi zor olacaktır. Çünkü mezhep ayrılıkları, sadece gayri müslimlerin cehaleti istismar etmelerinden ileri gelmemektedir aynı zamanda İslâm toplumuna dâhil olup da Müslüman olduğu düşünülen âlim görünümüne sahip kişilerin kurdukları mezheplerin nazariye ve talimleri de yakınlaşmayı engellemektedir. Ogan, bu konuda gulât fırkalarından Bâtınîleri ve Bâtınî fırkaları ile gulât-ı mutasavvıfa tarikatları örnek göstermektedir. Çünkü bunlar İslâm'ın anlaşılması ve yayılmasında değil bozulmasında ve yıkılmasında gayri müslimlerin çok daha başarılı olmuşlardır. Bunların etkileri hâlâ maddeten olmasa bile manen devam etmektedir.⁴²

Aynı zamanda Ogan, *Sebîlürreşâd*'daki yazısında Kummî'yi, mezhepleri birleştirmenin tek vasıtası olarak ileri sürdüğü müşterek kültürün tam bir tarifini yapamamakla ve bu tarifi içine kimlerin dâhil olup olmadığını belirtmemekle de tenkit etmiştir. Ona göre bu işe önce,

⁴⁰ el-Kummî, “İslâm Birliği ve İslâm Kültürü”, *Selâmet* 3/77 (9 Mart 1949), 7.

⁴¹ Ogan, “İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler- II”, *Sebîlürreşâd* 2/37 (Mart 1949), 182.

⁴² Ogan, “İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler- II”, *Sebîlürreşâd* 2/37 (Mart 1949), 182-183.

Müslüman kime denir? sorusu ile başlanmalı; ardından hangi usûlü'd-dîn ve mezhebe bağlı fırkaların, hatta tarikatların İslâm tarifine bağlı olup olmadıklarının belirlenmesi gerekir. Ondan sonra aralarındaki görüş farklılıklarının kardeşliğe ve birliğe mâni olamayacağı tam olarak açıklanmalıdır. Ogan, öncelikle Dâru't-Takrîb'in bu işi yapması gerektiğini vurgular. Ancak bu iş büyük bir cesaret ve mesuliyet gerektirmektedir.⁴³ Ogan'a göre Dâru't-Takrîb'in gerçekleşmesinin bir Şîî müçtehidin dilinden çok kolay olduğu ilan edilmiş olsa da ilan edilen bu amaca karşı çıkıp hemen "olmaz" diyerek engel olmak yerine, "inşallah olur" demek gerekir.⁴⁴

Yukarıda belirtildiği üzere Ogan'ın usulü'd-in'in ortak bir şekilde belirlenmesi konusundaki görüşlerinde haklılığı söz konusu olabilir. Ancak herhangi bir mezhebin veya tarikatın bu usulü'd-din'e veya İslâm'a bağlı başka tartışmaları da beraberinde gelebilir. Zira mezhepleri veya tarikatları birilerinin dine uygunluk denetimine tabi tutması birilerini İslâm dairesinin dışına iteceğinden yine Müslümanlar arasında ayrılık ve bölünmelere sebep olabilir. Bu bakımdan Müslümanları yargılama veya denetleme işinden uzak durmak daha isabetli olacaktır.

Ogan, mezheplerin birbirlerine yan gözle bakmadan, lanet ve hakaret yollarına başvurmadan nezaket ölçüsü dahilinde, usuller üzerine, ilmi sınırları aşmayacak şekilde konuşabilmelerinin imkân dâhilinde olduğunu belirtir. O, tarihi hâdiseleri ve hâdiselerle alakalı şahsiyetleri, bunlardan bahseden tarihi hitapları ve günümüze kadar intikal eden vesikaları ortadan kaldırmak yerine bugünkü nesillerin bunlardan sorumlu olmadığına inanmayı ve bunu da halka anlatmayı daha çok önemsemiştir. Ayrıca o mezhep propagandası yapılmamasını, lanet ve nefret duygularına yol açacak söylemlerden kaçınılmasını da gerekli görmüştür. Dâru't-Takrîb'in amacının da bu yönde olduğunu ve bu düşüncenin gerçekleştirilmesi için bütün Müslümanların sorumlu olduğunu ifade etmiştir.⁴⁵

Sebilürreşad dergisinde Dâru't-Takrîb ile ilgili olarak Mehmet Raif Ogan'a ait diğer bir çalışma ise "İslâm Dünyasının Ehemmiyetli Mevzuları: Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma" ismiyle kaleme aldığı yazıdır. Bu yazıda Ogan, Mısır'da İslâm mezheplerini birbirine yaklaştırıp uzlaştırma amacıyla Dâru't-Takrîb adında bir ilmî cemiyetin kurulduğunu haber vermiştir. Onun belirttiğine göre bu ilmî cemiyet; mezhepler hakkında geniş ve müsamahalı bir metot takip eden ilim adamları, Hanefî, Şâfiî, Hanbeli ve Malikî gibi bazı Ehl-i Sünnet fakihlerinden oluşan âlimler ile özellikle de aşırı Şîî fırkalar hariç Şîa'nın Zeydiyye ve İsnââşeriyye kollarına bağlı müçtehitler olmak üzere üç çeşit birimden oluşmaktadır. Bu doğrultuda yapılan toplantı ve çalışmalar, düşüncenin kapsamı içerisine giren mezheplerin temsilcileri ile gerçekleştirilmiştir. Ogan, İsnââşeriyye müçtehidini olan Muhammed Takî el-Kümmî'yi Dâru't-Takrîb cemiyetinin lideri olarak kabul etmiş ve cemiyetin faaliyetlerinde diğer arkadaşlarından daha fazla nüfuz ve yetkisi olması nedeniyle ona bazı uyarılarda bulunmuştur. Yazısında Dâru't-Takrîb cemiyetini de tanıtan Ogan, bu cemiyetin *Risâletü'l-İslâm* adında bir dergi çıkardığını ve söz konusu dergide hem Şîa'nın hem de Ehl-i Sünnet'in tanınmış âlimlerinin yazıları bulunduğunu belirtmiş ve İslâm toplumlarında mezhep ayrılıklarının kaldırılması ve bir çatı altında birleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ogan, söz konusu Dâru't-Takrîb çalışmalarını, mezhebî ayrılıklardan dolayı

⁴³ Ogan, "İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler- II", *Sebilürreşad* 2/37 (Mart 1949), 183.

⁴⁴ Ogan, "İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler- II", *Sebilürreşad* 2/37 (Mart 1949), 184.

⁴⁵ Ogan, "İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler- II", *Sebilürreşad* 2/37 (Mart 1949), 182.

birbirlerine nefretle bakan Müslümanların ve cemaatlerin en azından birbirlerine yaklaşmalarını teşvik etmesi bakımından hayırlı bir girişim olarak değerlendirmiştir.⁴⁶

Sebîlürreşâd'ın verdiği habere göre, mezhepleri birbirine yaklaştırmaya yönelik Mısır'dakine benzer "Câmiâtü't-Teblîğâtü'l-İslâmiyye" adında bir ilmi cemiyet de İran'da kurulmuştur. Bu cemiyetin *Nuri Daniş* adında Farsça yayın yapan bir dergisi bulunmaktadır. Söz konusu dergi, siyasi nedenlerle zamanla körüklenen nefret ve düşmanlık söylemini terk etmiş, Müslümanlar arasında sevgi ve beraberlik vurgusu yapan bir politika takip etmeye başlamıştır. Bu bağlamda da yayımlanan yazılarda Ehl-i Sünnet taraftarlarının incitilmemeye çalışıldığına dikkat edildiği açıklanmıştır.⁴⁷

Türk basınına yansıyan bilgilere göre mezhepleri birbirine yaklaştırma çabaları Mısır ve İran'la sınırlı kalmamış aynı zamanda benzer çalışmalar Suriye, Irak, Hindistan ve diğer Müslüman ülkelerde de icra edilmiştir. Söz konusu İslâm beldelerinde bu alanda çok sayıda mecmua çıkarılmıştır. Bu dergilerde mezhebî ayrılıklar düşmanlığa yol açan bir neden olarak gösterilmemiş, İslâm dininin Müslümanları fazilet, saadet ve selamete ulaştıracak üstün hakikatlerine yer verilmiştir. Bu tür faaliyetlerin Türkiye'de de olumlu yansımaları olmuştur. Dönemin İslâmcı yazarlarından Mehmet Raif Ogan, söz konusu girişimleri İslâm dünyasında genel bir uyanış, aynı zamanda kurtuluş döneminin bir işareti ve müjdesi olarak yorumlamıştır.⁴⁸

Ancak Ogan, mezhepleri birbirine yaklaştırmaya yönelik bazı faaliyetlerin varlığını memnuniyetle karşılama da aynı dönemlerde mezhebî taassup duygusu ile yazılmış ve yazılmakta olan bazı çalışmaların varlığına da dikkat çekmiştir. Onun tespitlerine göre bu tür çalışmalarda her mezhep, kendisinin fırka-i nâciye olduğunu ispata yönelik tefsir ve tevillerde bulunmuştur. Dolayısıyla mezheplerin yakınlaştırmaya çalışıldığı bir dönemde bu tür girişimlerin zararlı olduğuna dikkat çeken Ogan, bu konuda çözüm yollarının olabileceğine inandığını ayrıca vurgulamıştır.⁴⁹

Ogan'a göre bu konuda Şîî ulema ve mütefekkilere önemli görevler düşmektedir. O, mezheplerin yakınlaştırılması ve birleştirilmesi için ilmi cemiyetler kurulup dergilerin çıkarılmasını olumlu karşılarken aynı zamanda Şîî ulemanın Sünnîleri rahatsız eden söylemlere engel olmaları gerektiğine de işaret etmiştir. Ona göre Şîî ulema, her ne kadar Ehl-i Sünnet'e karşı sevgi ve kardeşlik duygularını dile getirip vurgulamış olsa da sadece Ehl-i Sünnet inancına yönelik değil akla ve nakle aykırı düşen diğer bütün tefsir ve tevilleri reddedip cerh etmeleri gerekmektedir. Aynı şekilde bir taraftan dergi ve gazetelerde Sünnî ve Şîî yakınlaşması vurgulanırken eski kaynakların referans gösterilip Şîa hakkında kötü zanda bulunmanın doğru olmadığı gibi Şîa tarafından Ehl-i Sünnet'in inançlarının tartaklanması da doğru değildir. Bu durum devam ettiği sürece her iki taraf için de gerekli ve hayırlı olan yaklaşmayı gerçekleştirmek zor olacaktır. Ogan'a göre gazete ve dergilerde yazılanlara bakıldığında mezheplerin yakınlaşması için bir umut ışığı belirlemekte ancak eski kitaplara bakıldığında mezhep taassubuyla yazıldığı için bu ışık sönmektedir. Mezhepleri birbirine yaklaştırmaya

⁴⁶ Ogan, "Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma", *Sebîlürreşâd* 3/74 (Mart 1950), 371.

⁴⁷ Ogan, "Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma", *Sebîlürreşâd* 3/74 (Mart 1950), 371.

⁴⁸ Ogan, "Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma", *Sebîlürreşâd* 3/74 (Mart 1950), 371.

⁴⁹ Ogan, "Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma", *Sebîlürreşâd* 3/74 (Mart 1950), 371.

yönelik çıkarılan dergiler incelendiğinde Şîî ulema tarafından yazılan tefsir ve hadis gibi dinî konularda Ehl-i Sünnet'in, Sünnî âlimlerce yazılanların ise Şîa'nın görüşlerini ve bağlılıklarını zedelediği ve özellikle de mezheplerle ilgili konuların rahatsız etmeyecek hassas bir şekilde ele alındığının açıkça görüldüğünü belirten Ogan, mezheplerin yakınlaştırılması hususunda bir ümit ışığı görüldüğünü ifade etmiştir.⁵⁰

Bu ümit ışığından yola çıkan Ogan, mezhep taraftarlarının Müslümanlar arasında ayrılık oluşturan her türlü fitneden uzak durmasını, uyuyan fitneyi uyandırarak nefret dili kullanmakla birliğin sağlanamayacağını ancak İslâm dünyasının müşterek konularda birbirlerine yaklaşır aralarında ayrılığın kaldırılması ve bu uğurda bütün fedakârlıkların gösterilmesi gerektiği uyarısında bulunmuştur. O, bu hususta Sünnî ve Şîî âlimlere bazı görevler düştüğünü şu ifadelerle dile getirmiştir: "Sünnî âlimlerimizden ve Şîî müctehitlerden beklenen onların sözlerine önem verenlere bu hayırlı yolu göstermeleri ve bizzat önder olmalarıdır."⁵¹

Ömer Rıza Doğrul gibi Mehmet Raif Ogan da ülkemizde bazı cahil mürşitlerin Hz. Ali (ö. 40/661) ile Muâviye (ö. 60/680) davasına sarılarak mezheplerin birbirlerine yaklaşmasına engel olabilecek yanlış sözlerine ve yayınlarına karşı gafil olunmaması gerektiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca o, insanların dilediğini sevmeye hür olduklarını ancak Şîa'nın insanlardaki bu hürriyeti iman malzemesi haline getirmesinin de doğru olmadığını, hatta Ehl-i Sünnet'in en az Şîa kadar Hz. Ali'yi sevdiğini, bu sevginin her türlü tarihi olaylardan bağımsız hasbî ve dinî bir gönül bağlılığı ile olduğunu dile getirmiştir.⁵²

Sonuç

Muhammed Takî el-Kummî tarafından 1947 yılında Mısır'da kurulan Dâru't-Takrîb adlı cemiyet, XX. yüzyılda batı sömürgeciliği karşısında başta Ortadoğu coğrafyası olmak üzere diğer İslâm beldelerini korumayı, İslâm âleminde İttihâd-ı İslâm'a engel olan mevcut mezhebî çatışmalara son vermeyi; Müslümanların, Sünnîlik veya Şîilik gibi bir mezhep çatısı altında değil de İslâm çatısı altında bir araya gelmesini sağlamayı amaçlamıştır. Bu gaye ile hareket eden Dâru't-Takrîb, İslâm mezheplerini birbirlerine yaklaştırma hususunda çok büyük ümit vermiş, kurulduğu dönemlerde İslâm dünyasında bir heyecan yaratmış ve destek bulmuştur. Bu heyecanın yansımaları ülkemizde bazı dergi ve yazarlarda da görülmüş, bu yaklaşma faaliyetlerine onlar da destek vermiştir. Türk basınında birçok derginin yanı sıra özellikle de *Selâmet* ve *Sebîlürreşad* mecmuası mezheplerin yakınlaştırılması konusunu gündeme taşıyarak böyle bir teşebbüsü destekledikleri tespit edilmiştir.

Selâmet dergisindeki yazıları ile Ömer Rıza Doğrul, söz konusu cemiyeti açıkça desteklemiştir. Ayrıca Doğrul, Takrîbü'l-Mezâhib'in Müslümanlar arasındaki mezhep ayrılıklarına neden olduğu olumsuzlukları gidermek, ümmet birliği ve İslâm kardeşliğini sağlamak amacıyla desteklediği gibi cemiyet ile ilgili bütün haberleri dergisine taşıyarak Türk kamuoyunu da bilgilendirmiştir. Ayrıca *Selâmet* dergisi, Dâru't-Takrîb'in yayın organı olan *Risâletü'l-İslâm* mecmuasının

⁵⁰ Geniş bir bilgi için bk. Ogan, "Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma", *Sebîlürreşad* 3/74 (Mart 1950), 371-372.

⁵¹ Ogan, "Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma", *Sebîlürreşad* 3/74 (Mart 1950), 372-373.

⁵² Ogan, "Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma", *Sebîlürreşad* 3/74 (Mart 1950), 373.

yayımlanmasında ve okurlarına mecmuanın yazılarından ve araştırmalarından sürekli haberdar etmek için çaba göstermiştir.

Mehmet Raif Ogan ise, Takrîbü'l-Mezâhib konusunda *Sebîlürreşâd* dergisinde cemiyetin faaliyetlerine destek veren ve onu uyaran bazı yazılar kaleme almıştır. Bu konuda Ogan, Ömer Rıza Doğrul'a göre biraz daha karamsar görünmektedir. Ona göre Sünnîler ile Şîîler arasında tamamen ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı bazı anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Ancak Ogan, böyle bir girişimi önemli bir adım olarak da görmektedir. Ogan, *Sebîlürreşâd* dergisinde yayımlanan makalelerinde başlangıçta, mezheplerin yakınlaştırılması beyhude bir çaba olarak görmüştür. Ancak sonraki yazılarında ise Mezheplerin birleştirilmesi hususundaki düşüncesinin yumuşadığı anlaşılmaktadır. Ancak Ogan, çözüm yolu olarak mezhepleri birleştirmekten ziyade mezhep taraftarlarını mezhep taassubundan kurtaran, birbirlerini kâfir ve zındıklıkla itham edip düşmanlığı körüklemelerine engel olan ve mezhepler arası kardeşlik inancını ön plana çıkaran bir yöntemi uygulamayı daha doğru bulmaktadır. Ogan, karşılık bulsa da bulmasa da tarihte mezhepleri birleştirme veya yakınlaştırma gibi bazı girişimleri takdire şayan olarak telakki etmiştir. Ancak ona göre tarihteki birleştirme faaliyetleri dikkate alındığında bunu gerçekleştirmek ve bütün Müslümanları bu amaçla bir araya getirmek çok zordur. Diğer taraftan o, mezhepleri birleştirmekle başka bir mezhebin ortaya çıkacağı endişesini de taşımaktadır.

Sünnî-Şîî yakınlaşması çabaları geçmişten günümüze ara ara devam etmiş ancak istenilen sonuca ulaşamadığı anlaşılmıştır. Bunun karşılığı İyi düşüncelerle yakın tarihte teşekkül eden Dâru't-Takîb ise taraflarca işlevini tam olarak yerine getirememiştir. Cemiyetin başarısızlığında birçok etken olsa da en önemli etkenlerden biri olarak kurumun Şîa tarafından planlanması, uygulanmaya konması ve Şîîlerin Ehl-i Sünnet taraftarlarının kendilerini Sünnî yapma kararında olduğu vehmine kapılmaları gösterilmiştir. İyi düşüncelerle oluşturulan bu kurum, o günün şartlarında istediği hedefe ulaşamamış olabilir ancak ileride oluşabilecek bu tür girişimlerin her zaman desteklenmesi İslâm âleminin yararına olacağı kuşkusuzdur.

İslâm coğrafyasının batılılar tarafından istila edildiği bir dönemde bütün İslâm mezheplerinin aynı safta yer alması gerekmektedir. Herhangi bir İslâm beldesi zulme maruz kaldığı durumlarda dil, coğrafya ve mezhep ayrımı gözetilmeksizin bütün Müslümanlar o beldeyi rahatlıkla desteklemeli, uluslararası arenada bu birlikteliği net bir şekilde ortaya koymalıdır. Ayrıca mezhep çeşitliliğinden kaynaklanan farklı görüşler anlayışla karşılanmalıdır. Çünkü her ne kadar dilleri, kültürleri, anlayışları ve coğrafyaları farklı olsa da Müslümanlar aynı Allah'a ve kutsal kitaba inanmakta, aynı peygamberin ümmeti olmakta ve aynı kibleye yönelmektedir.

Dâru't-Takîb çalışmaları gerçek anlamıyla Müslümanlar arasındaki ihtilafları oluşturan yanlış tarihi değerlerin ve tahrif edilmiş geleneklerin giderilmesi konusunda yaygın, katılımcı ciddi bir kuruma ulaşmalıdır. İslâm dini ile ilgili çalışmaların birbirleri ile irtibatı, ortak sorunların tartışılabilmesi zeminin oluşturulması, bütün dini akımların yararlanabileceği iletişim yollarının sağlanması ve bu manada ciddi organizasyonların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Birlikteliğin önünde en önemli engel olan taassubun bir tarafa bırakılarak gösterilecek müsamaha ile geniş katılımların sağlanması ve muhtelif mezheplere mensup kimselerin birbirlerini kardeş olarak benimsemesi gerekmektedir. İslâm ülkesinde mezhepleri yakınlaştırmaya ve bunu yaymaya çalışan yetişmiş birçok İslâm âlimi bulunmaktadır. Bu âlimler,

Sünnî-Şîî demeden herhangi bir mezhebi ve coğrafi ayrıma tevessül etmeden, Kur'an ve sahih sünnetin Müslümanlardan ne istediğinin ve nasıl davranılması gerektiğinin sorularına cevap arayarak ümmetin ittifak etmesi gereken kaideleri belirlemeli ve belirlenen kurallar doğrultusunda hareket etmelidir. Ayrıca ihtilaflardan daha çok ittifak edilen konular gündeme getirilmeli, ayrılıkların İslâm dünyasına tarih boyunca kazandırmaktan daha çok kaybettiğine sürekli vurgu yapılmalıdır.

Sünnî-Şîî olsun veya başka bir mezhep olsun fark etmez bunlar kendi aralarında Müslüman olma şuurunu hâkim kılmalıdır. Bununla birlikte Şîa'da imamet meselesi gibi bir takım feri esaslarda farklılıklar söz konusu olabilir burada önemli olan mezhep taraftarlarının birbirlerini kardeş olarak kabullenmeleridir. Ancak her mezhebin kendini haklı ve fırka-i nâciye olarak görmesi ve diğer mezhepleri yok sayması düşüncesi Müslümanlar arasında hâkim olursa, yani taassupla yaklaşılırsa burada zarar gören tarih boyunca olduğu gibi tabii ki Müslümanlar olacaktır. Bu manada mezheplerin yaklaştırılmasındaki en önemli adım, Kur'an ve sahih sünnete başvurmak ve mezhep taraftarları arasında uhuvvet bilincini oluşturmak olmalıdır.

Kaynakça | References

- Ağçoban, Sıddık. "Postmodernizm Açısından Şîî-Sünnî Yakınlaşmasının Değerlendirilmesi". e-Makâlât Mezhep Araştırmaları XIII/2 (Güz 2020), 538-579.
- Arikan, Adem. "Şîîlerin Takrîbi ve Suûdilerin Teklifi". Ortadoğu'nun Geleceği Açısından Şîî-Sünnî İlişkileri 27-27 Eylül 2013 Çorum, ed. Mesut Okumuş-Cemil Hakyemez. 177-188. Çorum: Çorum Belediyesi Kültür Yayınları 2014.
- Doğrul, Ömer Rıza. "İslâm Birliği Cereyanı Bütün İslâm Âlemini Kapladı". Selâmet 2/35 (16 Ocak 1948), 4-5.
- Doğrul, Ömer Rıza. "İslâm Birliğini ve Türk Birliğini Bozmaya Çalışan Neşriyata Karşı". Selâmet 2/34 (9 Ocak 1948), 6-7.
- Doğrul, Ömer Rıza. "Millî Birliğimiz: İnkılâbın Başardığı ve Yaşattığı İlmî ve Amelî Hakikat". Selâmet 3/77 (9 Mart 1949), 2-16.
- El-A'zamî, Hamdi. "Dâr-üt-Takrîb İslâm Mezheplerini Yakınlaştırma Cemiyeti". İslâm-Türk Muhitülmaarif Mecmuası 2/78 (Eylül 1947), 15-16.
- El-Kummî, Muhammed Takî. "İslâm Birliği ve İslâm Kültürü". Selâmet 3/77 (9 Mart 1949), 6-7.
- Güneş, Hasan Hüseyin. "Sünnî-Şîî Ulema ve Aydınlarının İslâm Mezheplerini Yakınlaştırma Çabaları". Alevîlik Araştırmaları Dergisi 13 (2017), 185-203.
- Hakyemez, Cemil. "Mezhepleri Yakınlaştırma (Takrîbü'l-Mezâhib) Çalışmalarının Değerlendirilmesi". İslâmî Araştırmalar 29/2 (2018), 288-309.
- İktibas, "Süleyman Arslantaş'ın İslâmî Vahdet ve Dâru't-Takrîb Konusundaki Görüşleri". İktibas 8/143 (Kasım 1990), 62.
- İktibas, "Vahdet Konferansı ve Dâru't-Takrîb Toplantısı Çevresinde". İktibas 8/143 (Kasım 1990), 62.
- Kaplan, Doğan. "Sünnî-Şîî Yakınlaştırma (Takrîbü'l-Mezâhib) Çabalarının Başarıya Ulaşamamasının Nedenleri Üzerine". Kur'an ve Toplumsal Bütünleşme (Mezhepler ve Dini Gruplar Arası İlişkiler). ed. Hayati Kökeleki-Vejdi Bilgin. 338-349. Bursa: Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2015.
- Ogan, Mehmet Raif. "İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler-I". Sebîlürreşâd 2/36 (Mart 1949), 164-165.
- Ogan, Mehmet Raif. "İslâm Mezhepleri Arasında Ayrılık ve Birleşmeler- II". Sebîlürreşâd 2/37 (Mart 1949), 182-184.
- Ogan, Mehmet Raif. "İslâm Dünyasının Ehemmiyetli Mevzuları: Mezhepleri Birbirine Yaklaştırma". Sebîlürreşâd 3/74 (Mart 1950), 371-373.
- Selâmet. "İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak Teşebbüsü". 3/53 (21 Mayıs 1948), 3-16.
- Selâmet. "Şark ve İslâm Basını: Risâletü'l-İslâm: İslâm Mezheplerini Birbirine Yaklaştırmak İçin Kâhire'de Neşrolunan Nefis ve Değerli Bir Mecmua". 3/77 (9 Mart 1949), 11-16.
- Şeltut, Mahmut. "Dâru't-Takrîb Çalışmaları". Haksöz 15 (Haziran 1992), 5-6.
- Tarik Ramazan-Ayran Şükran. Risâletü'l-İslâm Dergisinde Mezhep Yazıları. Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2020.
- Tarik, Ramazan. "Türkiye'de Takrîbü'l-Mezâhib Alanında Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi". Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 3/2 (2019), 605-620.
- Tarik, Ramazan. İslâm Düşüncesinde Mezhepleri Yakınlaştırma Girişimleri (Takrîbü'l-Mezâhib: Mısır Örneği). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2018.

- Ünal, A. Bülent. "İtikadi ve Siyasi İslâm Mezheplerinin Yakınlaştırılmasına Dair Bazı Mülâhazalar". Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 25 (2007), 31-42.
- Üzüm, İlyas. "Sünnî-Şîî Yakınlaşması: Dâru't-Takrîb Tecrübesi". İslâm Araştırmaları Dergisi 2 (1998), 171-185.
- Üzüm, İlyas. "Takrîbü'l-Mezâhib". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 39/467-469. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 2010.
- Yönem, Ahmet. "Sünnî-Şîî İlişkileri Bağlamında Günümüz Selefliliği". e-Makâlât Mezhep Araştırmaları VI/2 (Güz 2013), 195-222.